

DLA doktori értekezés tézisei

Dobos Dániel

The Gospel According to the Other Mary.

Kompozíciós és dramaturgiai megoldások John
Adams opera-oratóriumában

Témavezető: Bella Máté András, DLA

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem 28-as számú
művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2025

I. A kutatás előzményei

Habár meglehetősen gazdag szakirodalom foglalkozik John Adams munkásságával – különösen, ami a színpadi műveket illeti – a források túlnyomó többsége az ezredfordulót megelőző művekre fókuszál. Az olyan későbbi darabokra, mint a *The Gospel According to the Other Mary*, jóval kevesebb vagy egyetlen kutatás sem irányul. Így a dolgozat megírásához olyan forrásokra volt szükség, amelyek vagy közvetett módon kapcsolódnak a *Gospel*hez, például a kompozíció műfaját tekintve, vagy Adams zeneszerzői stílusával, alkotói eljárásaival foglalkoznak. Az idegen nyelvű szakirodalom elsősorban a 2000-es éveket megelőző darabok kompozíciós megoldásait, a szerző eklektikus stílusát, valamint a színpadi művek pszichológiai háttérét taglalják. Ezzel szemben magyar nyelvű szakirodalom gyakorlatilag nem létezik, mindössze néhány, zenei folyóiratban megjelent írás és koncertkritika foglalkozik a zeneszerzővel. A kutatás során a minimalizmushoz kapcsolódó források közül elsősorban Timothy A. Johnson *Minimalism: Aesthetic, Style or Technique?*, Dan Warburton *A Working*

Terminology for Minimal Music és Keith Potter írásai szolgáltak alapul. Az Adams-szel foglalkozó publikációk közül Alexander Sanchez-Behar és Thomas May tanulmányai, Michael Palmese, a *Gospel* ősbemutatójához készült koncertfüzetben szereplő szövege, és az Adams-szel készített 2019-es interjúja, valamint a zeneszerző 2008-ban megjelent önéletrajza bizonyultak a legfontosabb anyagoknak.

II. Források

A disszertáció nagy mértékben támaszkodik a különböző internetes forrásokra, például a zeneszerző hivatalos honlapjára¹ és az Adams-szel, illetve a Peter Sellars-szal készített különböző videóinterjúkra.² Ezen kívül a zeneszerző színpadi és zenekari műveinek partitúrái –

¹ Forrás: <https://www.carbox.com>

² N.N.: „John Adams on Staging »The Gospel According to the Other Mary«”

<https://www.youtube.com/watch?v=ZZ0ahdo0c3g>

(Interjú készítésének dátuma: (2013.05.14.) (Audióvizuális felvétel).

N.N.: „Peter Sellars on The Gospel According to the Other Mary.”

<https://www.youtube.com/watch?v=WQfbhudKRzQ>

(Interjú készítésének dátuma:2013.02.19.) (Audióvizuális felvétel).

különösen a kottaelőszavak – szolgáltak jelentős információval, mivel azok számos párhuzamra és tendenciára mutattak rá. Ezek mellett a *Gospel* analíziséhez szükséges kontextus megértéséhez kulcsfontosságúak voltak a minimalizmussal, az opera-oratórium műfajával, valamint Adams egyéb kompozícióival foglalkozó források, például a Grove lexikon szócikkei és Keith Potter *Four Musical Minimalists* című könyve. Sellars rendezési hátterének áttekintéséhez fontos segítséget jelentettek Andrew Maisel, Mathew Isaac Cohen, Laura Battle, továbbá Min Tian és Révész Ágota publikációi

III. Módszer

Mivel a *Gospel*ről közvetlenül nem állt rendelkezésre megfelelő mennyiségű forrás, ezért az első lépést a kontextushoz kapcsolódó anyaggyűjtés jelentette, melynek kulcsfogalmai a kompozíció legfontosabb jellemzőit érintették. Így elsősorban a minimalizmus, az opera-oratórium és Adams egyéb színpadi művei köré csoportosultak. Az analízis és a kontextus közötti

átmenetet a librettó vizsgálata képezi. A kutatás ezen fázisában a szövegkönyvhöz kapcsolódó források összegyűjtése és a szövegek elemzése párhuzamosan folyt. A rendezés színházi háttere kapcsán a kínai hagyományokkal foglalkozó publikációk, míg Mária Magdolna alakjának vizsgálatához több képzőművészeti értekezés áttekintése szolgált alapul. Ezt a *Gospel* átfogó tanulmányozása követte, amelyhez a korábbi színpadi művek tendenciái nyújtottak segítséget. Ennek során a darab meghatározó kompozíciós és dramaturgiai elveinek felfejtése és az egyes részek közötti párhuzamok kiemelése vált hangsúlyossá. Az elemzésről részletes jegyzet is készült. Ennek eredményeit később a fejezet írása közben használtam fel. Az analízis a klasszikus formákból és zeneelméleti jelenségekből indul ki, amely az angol nyelvű forrásokban olvasott egyéb módszerrel egészült ki. Az egyes fejezetek közötti átfedéseket reflexiók erősítik, amelyek nem csupán új megvilágításba helyezik a művet, hanem a részek közötti, sokszor tematikus kapcsolatokat is szorosabbra fűzik. Utolsó lépésként a kottapéldák szerkesztésére és beillesztésére, valamint a szöveg és a bibliográfia lektorálására került sor.

IV. Eredmények

A dolgozat két fejezetből áll. Az első *Kontextus* című részben három alfejezetben teremtem meg a *Gospel* vizsgálatához szükséges alapot. A minimalizmussal foglalkozó rész, a stílusirányzat tágabb értelmezésétől halad az Adams korai műveit uraló és a későbbieket rétegző zenei gondolkodásmód felé. Az operatoratóriumról szóló szakasz a *Gospel* két, különböző formában bemutatott változatát taglalja, majd a barokk és a 20. század első felének operáit, illetve oratóriumait áttekintve igyekszik választ adni Adams művének műfaji kérdéseire. Az utolsó szakaszban az amerikai zeneszerző színpadi műveinek rövid áttekintésére kerül sor, amely egyrészt referenciaként szolgál az elemzéshez, másrészt olyan általános jelenségekre hívja fel a figyelmet, amelyek segítenek jobban megérteni Adams kompozíciós és dramaturgiai gondolkodását. A második fejezetben a *Gospel* analízisére kerül sor. Az első alfejezetben a rendezés színházi háttere és az idővonal kezelés, valamint a librettó áttekintése áll a középpontban. A második alfejezet a tényleges elemzést foglalja magában. A

dolgozatnak ebben, a legterjedelmesebb részében a kompozíció formai, harmóniai, hangszerelési tendenciáit tekintem át, továbbá a zene és a szöveg kapcsolatán keresztül mutatok rá olyan kompozíciós megoldásokra, amelyeket az eddigi Adams kutatások kevésbé vagy egyáltalán nem említenek. Végezetül az utolsó részben összegzem az elemzés legfontosabb állításait, és ezek alapján megkísérlek választ adni a *Gospel* megosztott fogadtatására. A dolgozat, a korábbi tanulmányokkal szemben, több szempontból is újnak tekinthető az Adams-kutatás területén. Egyrészt bővíti a magyar nyelvű szakirodalmat, másrészt jóval kiterjedtebb képet ad az amerikai zeneszerző formai és harmóniai gondolkodásmódjáról.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

John Adams művészete nagy hatást tett zeneszerzői gondolkodásomra. Amikor 2021-ben megismerkedtem Adams zenéjével, úgy éreztem, hogy a számos tisztán hangszín vagy struktúra alapú kompozíció után egy olyan

zeneszerzővel találkoztam, aki nem csupán a 20-21. századi zenei stílusokat ismeri, hanem a barokk és a romantikus tradíciókban is otthonosan mozog. Az egymástól különböző rétegek egyéni alkotói ötvözteté kovácsolását rendkívül inspirálónak találtam. Ennek nyomai saját kompozícióimban is megjelentek. Az Adams-kutatásomhoz köthető a *Sanctus* (2023) és a *Byrd Within* (2024). Az előbbi műben a latin szöveget apró részekre felosztva, eltolt ritmikával kombinálom, míg a zongoraszólam számos repetitív elemet alkalmaz. Ezeket a megoldásokat Adams színpadi műveinek kórushasználata, valamint az 1996-os *Hallelujah Junction* inspirálta. Az utóbbi kompozíció az amerikai zeneszerző stílusokat ötvöző eljárását teremti újra. Így a reneszánsz, a minimalista, a dzsessz zenei jellemzőinek összeolvadását foglalja magában, miközben Adams-hez hasonló módon reflektál a jelenkorunk kérdéseire.